

SCHEIUL ȘI SCHEIENII DIN CÂMPULUNG MUSCEL VĂZUȚI PRIN CALEIDOSCOP

AURICĂ SMARANDA*

Scheiul nostru, cartier (după francezul quartier) sau mahala (după turcescul mahalla) ca așezare geografică, se găsește situat în partea de nord a municipiului Câmpulung Muscel de-a lungul unui drum (din grecescul dromos) ce vine de la Brașov - culoarul Bran - Rucăr - Dragoslavele - Câmpulung - Pitești și mai departe. Cercetările arheologice au stabilit că această cale de comunicare au construit-o romanii sub împărații: Commodus Marcus Aurelius Antoninus (180-192) și urmașul sau Severus Septimius (193-211), în scopul apărării hotarului răsăritean al Daciei, așezând castrul Jidava la 4 km de Câmpulung.

Scheiul începe din nordul orașului nostru și se înșiră paralel pe malul drept al Râului Târgului, pe dreapta și stânga șoselei cu numele de calea Traian. Partea de sud a cartierului ar fi, după unii, la confluența străzii Tudor Vladimirescu cu strada Negru Vodă acolo unde pe colț se află frumoasa casă a preotului Isaia; după alții, ar fi în punctul unde începe calea Traian, adică în dreptul Școlii generale nr. 5. Cartierul are și străzi colaterale pe stânga și dreapta: T. Vladimirescu, Săvulescu (în casa din colț a locuit scriitorul Emil Gârleanu, dar a fost și un magazin de fierărie al unui Smèu cu emblema „La trei brazi“, închis prin anul 1937. Frații Golești, lt. Ernest Oncica, (fratele profesorului de matematică Oncica, a cărui casă este și acum în capul străzii cu nume omonim), Transilvaniei, Mathei Drăghiceanu, lt. Baloleanu, col. Stănescu, Bucovinei, Plevnei, valea Carului, precum și general Ion Dragalina unde ministrul finanțelor și guvernator al Băncii Naționale a României Mitiță Constantinescu a avut o vilă, iar celebrul inginer Emil Prager o casă de vacanță. Strada aceasta în pantă, ducea la poligonul militar de tragere cu armamentul de la poalele Măgurii și la grupul de case gospodărești, adunate cam cât un sat ce țineau de Schei. Acolo trăiau mai multe familii: Costeci, Cotolan, Beșel, Crețu etc. Mulți dintre copiii acestora au fost colegii mei la Școala primară mixtă nr. 3 Schei. Fie vara, fie iarna, copiii veneau, pe jos, la cursuri pentru învățatură!

În prima parte a copilăriei mele, trotuarul din stânga străzii Negru Vodă, cum mergi de la nord, din dreptul Școlii primare, spre sud, era despicat în lungime formând un canal deschis, neacoperit, în formă de „V“, cu pereții laterali cimentati pe care curgea un pâraiaș cu apă curată (nu se inventaseră încă „pet-urile“, hârtia nu era chiar la îndemână, iar oamenii erau mult mai atenți). Apa curgătoare a șanțului venea din dealul

* București.

Măguri, scurgându-se prin grădinile gospodăriilor în șanțul marginal din dreapta căii Traian. În dreptul locului unde este acum magazinul „Penny“, apa traversa șoseaua pe dedesubt, prin tuburi de ciment, se scurgea prin curțile sau grădinile locuitorilor și intra pe canalul neacoperit descris mai sus, al cărui terminal era în capul străzii T. Vladimirescu unde se revarsă în canalul colector al canalizării orașului. Prin anii 1934-1935 canalizarea s-a extins până la capătul nordic al străzii Negru Vodă și începutul căii Traian, pârliașului dându-i-se curs subteran, în dreptul Școlii primare nr. 3 (5), canalul neacoperit a fost desființat, umplut cu pământ și trotuarul asfaltat.

Scheienii aveau în proprietate case cu parter sau demisol, unii chiar cu etaj, o curte și o grădină mai mică sau mai mare, fiecare după cum moștenise de la părinți, bunici sau rude. Ei sunt români cu multe meșteșuguri, îndeletniciri, meserii; erau două familii de italieni: Olivotto și Oreste, precum și un evreu, domnul Mișu perierul, căsătorit cu „țața Maria lu' Mișu“, ortodoxă! La vremea Catagrafiei din 1838, orașul nostru era împărțit în 9 mahalale: Schei, Târgului, Marginea, Popa Ene, Mărcuș, Bărbușa, Bughea de Jos, Bughea de Sus, Vișoi. Scheiul avea 275 de familii cu 1001 persoane fiind a doua ca număr după mahalaua Târgului cu 1298 persoane. În prima jumătate a secolului al XX-lea, mai multe familii scheiene, aveau o vechime de peste două sute de ani pe acest pământ: Buduluca, Sima, Moloiu, Ungureanu, Gârje, Tonghioiu, Trâmpoe, Stăniloiu, Taină, Boghez, Cârstea, Bălălău, Zegheru, Machedon, Chirca, Oncioiu, Spătăruș, Iaru, Coganu etc. etc. Mulți dintre membri familiilor de mai sus, în 1838 aveau vârste între 50-72 de ani ceea ce însemna că acei scheieni erau născuți prin secolul al XVIII-lea, adică prin 1750-1799. Alte familii s-au așezat aci prin căsătorii, rubedenii sau veniți din alte locuri unde au găsit a munci, cum ar fi: Opincaru, Borcan, Pistol, Țicăloiu, Filipescu, Uleia, Dinescu, Smaranda, Edu etc. Pe toți urmașii acestor familii, mai vechi sau mai noi, i-am cunoscut, pe unii la senectute, pe alții maturi, iar mulți dintre copiii lor mi-au fost, în perioada anilor 1933-1937, colegi la Școală primară mixtă nr. 3 Sehei, Câmpulung-Muscel.

Scheienii orașului nostru erau oameni harnici, cei mai mulți muncitori forestieri, alții se ocupau cu meșteșuguri potrivit mediului locului bogat în lemn de păduri cu diferite esențe. Acest aspect este confirmat de Catagrafia din 1838 care a recenzat: 47 muncitori forestieri, 34 dogari, 13 tâmplari, 12 morari, dârstorii, pioari; impresionant este numărul de 35 de „femei torcătoare cu plata“, adică femei care munceau cu caierul, furca, firul răsucit, fusul; erau și alte meserii și ocupații ca: cizmari, căruțași, confecționeri de costume naționale (ii, fote, marama, bete etc.), țesătoare la războiul casnic (descrie frumos de Tudor Panfile în volumul *Industria casnică la români*, ed. Tipografia Cooperative, 1910) dulgheri, rotari, fierari, ca Petrescu zis „fierarul“, cârciumari, ca Vasile și Iancu Chirca, Ion Sima cel eu 13-14 copii din care numai doi băieți, măcelari, ca Godeanu zis „măcelar de forță“. O ocupație vremelnică feminină a fost confecționarea de scarpeți, o încălțăminte ușoară de postavuri groase, abale, dimie, numiți și papuci, târlci, cipici.

Am avut fericita șansă benefică să cunosc și să vorbesc cu oameni de cultură și artă ai Scheiului: profesorul doctor Ion Țicăloiu, înaltul magistrat Puricescu, doctorul Oncioiu - mare vânător, pirograful Moise Ovejanu, sculptorul în piatră Gh. Popescu, sculptorul în lemn Nicolae Edu, frații medici Magda și Virgil Radu, economistul Mihai Smaranda, institutivii: Elena Dobrescu, Gh. Manu, Dumitru Isbășescu, ing. Nicolae Smaranda, preotul-paroh Ilie Dragomirescu, pictorul Eugen Chirovici, învățătoarea

Ștefania Olănescu, economistul Vasile Moloiu descendent din cele 6 familii recensate în 1838 cu ascendență în secolul al XVIII-lea ș.a. Mulți dintre ei se odihnesc în liniștea primitorului cimitir Schei păstorit cu multă grijă și cucernicie de preotul Ilarie parohul Bisericii Schei.

Printre scheieni am avut și unele figuri pitorești cum ar fi: nea Nae Trâmpoe (descendent dintr-una din cele patru familii Trâmpoe cu ascendență în secolul al XVIII-lea, recensate în 1838), dulgher și rotar, dar și luptător la Mărășești-Mărăști-Oituz în Primul Război Mondial, cel căruia exploziile și vacarmul luptelor l-au marcat, rămânând, pentru toata viața, mai ales după două țoieri de țuică, cu strigătul de luptă, spus cu gura mare: „P-aici nu se trece“ și uneori cu îndemnul „să nu pui pușca pe iarba“ (să nu abandonezi lupta). Un exemplu a fost nea Moloiași care, singur fiind, om prevăzător, ajuns la bătrânețe și-a confecționat singur sicriul. Făcându-și provizie de mălai, unde să-l păstreze, decât în sicriu! Oamenii îl admirau iar el era mulțumit. Un tip ciudat dar și curios a fost Gheorghe cu roata! Tânăr, cam la 30 de ani, îmbrăcat modest dar curat, avea întotdeauna pe degetul arătător al mâinii drepte o roată, din acelea pentru bidinele, pensule și când treceai pe lângă el, se oprea și cu roata pe deget îți spunea: „roata meee!“ Nu era din Câmpulung, el venea de undeva cu trenul dintr-o comuna a județului. Întrebat de ce umblă cu roata? Răspundea că „la naștere, mama lui s-a jurat ca fiul ei Gheorghe să umble cu roata“! Nu făcea rău nimănui, era respectuos. Unii oameni îl miluiau cu ceva bani. El nu cerea niciodată, nu cerșea. Era cunoscut; trecea pe strada noastră către fabrica de perii a italianului Ștefan Olivotto, de unde primea una sau două roate să le înlocuiască pe cele pierdute.

Prin anul 1881, în capătul de nord al cartierului Schei a luat ființă o întreprindere industrială „Fabrica de hârtie“ societate în comandită, I. V. Socec, P. Ioanid, I. Ioanid, cu un capital de 600.000 lei (G. Ioanițiu și N. Costache, *Industria hârtiei în România*, ediția a II-a, 1934). Fabrica a participat la Expoziția generală din 1906, București și a fost premiată cu aur pentru calitatea bună a hârtiei. În anul 1932 s-a închis, apoi desființată, iar locul în care a fost i-a rămas numele de „la Fabrica de hârtie“!

Între anii 1920-1930, în mijlocul Scheiului, pe calea Traian, era antrepriza Iancu și Ghicuț Anastase, fabrică de cherestea care absorbea o bună parte din mâna de lucru de care dispunea nu numai cartierul, dar și vecinătățile: Vișoi, Voinești etc. Renumita întreprindere particulară era dotată cu două gateri puternice puse în funcționare printr-un cazan cu apă producător de aburi necesari mișcării bielor și pistoanelor gaterelor (ca la o locomotivă interbelică!). Combustibilul pentru foc era „furdaua“ lemnoasă. Unitatea forestieră, producătoare de cherestea de toate calitățile și dimensiunile, având o suprafață întinsă folosea o rețea de vagonete pe șine de fier cu care se transporta și depozita produsul lemnos în stive. În mijlocul spațiului era o imensă construcție dinlăuntru căreia se auzeau fierăstraiile mecanice, circularele, banzicele, rindelele și alte scule necesare tăierii, fasonării, dimensionării etc. a lemnului în acest impresionant combinat scheian unde munceau, în schimburi, un furnicar de oameni. Orele de începere și terminare a lucrului, pauzele de masă, precum și alte ore erau anunțate de către o sirenă care se auzea până departe, șuierul acesteia potrivit multe ceasuri la ora exactă! În anul 1948, totul s-a naționalizat, fabrica a încetat a mai funcționa, s-a demontat și demolat totul. Mai târziu am văzut acolo o crescătorie de

râmători (ca să rămânem în denumirea din Catagrafia 1838, pentru animalele care guită!) păzită de un singur om.

O altă categorie de muncitori ai Scheiului era cea a forestierilor, continuatori ai dârvarilor, pe care, în vara anului 1946 i-am găsit în pădurile munților Apuseni, pe valea Drăganului, unde tăiau lemne și le încărcau în vagonetele decovilului; erau frații Crețu împreună cu alții din Măgura Scheiului.

Numărul mare de dogari se justifică prin bogăția lemnului din care se confecționau: butoaie, putini, hârdaie, ciubere de diferite dimensiuni, donițe (cofe) pentru cărat apa, puiace (donițe mici) pentru copii. Un asemenea puiac pirogravat am primit, de Rusaliile anului 1935, de la dogarul Ioniță Cârstea (zis Ioniță al lui Tache); exemplarul există și acum. Dogarii confecționau și jucării de lemn pentru copii. Specialiști consacrați erau familiile Borcan și Pistol, creatorii unei mici antreprize de jucării, colorate, ecologice și mai ales că miroseau a rășină de conifere mușcelene! Meșterii aceștia lucrau jucăriile iarna, iar vara le expuneau, pe bulevard și în Gradina Publică, spre vânzare cu prioritate sezonierilor ce se îmbulzeau în oraș pentru aer, liniște, culoare, climă și de ce nu și pentru politețea și bună-voința câmpulungenilor.

De sărbătoarea Sfinților apostoli Petru și Pavel, în partea de nord a cartierului nostru, acolo la capul podului de piatră unde șoseaua națională virează la dreapta spre Valea Mare, era un tâpșan cu o poieniță verde în care se organiza anual un târg cu apelativul „Sân Petru“ sau „Sâncetru“. Era o miniatură a bâlciului de Sf. Ilie în care găseai spre vânzare-cumpărare produse de dogărie, pielărie (harnașamente), brânzeturi, costume naționale și altele; călușei pentru plimbat copiii, roata norocului, încercarea puterii, ceramica (oale, cești, căni, țurloaie adică fluieră din argilă, uneori jocuri de noroc: uite popa, nu e popa, rișca, stos (pe aceștia îi cam aduna sergenții de stradă și-i aducea la Politia orașului condusă de comisarul-șef Tiliceanu). Partea de veselie și petrecere a târgului era reprezentată de multele grătare cu mici, fleici, mușchiuleți, antricoate, udate din belșug cu sprîțuri (adevăratul sprîț se face cu vin și sifon - sifon mare la un litru de vin, sifon mic la 1/2 litru de vin - nu cu apă minerală!). Mai la îndemână era și cârciuma-restaurant „La Lioara“ - patron familia Dâmboviceanu, dar și altele. Lăutarii: Pantilică - zis Pantilică lăutarul, vioristul și cobzarul, Tăraș, Cantică etc., în jurul cărora se înteteau hora, sârba, „de doi“, unjureasca, „brâul pe șase“ și alte jocuri (dansuri) la care participanții erau nu numai scheienii, ci și voineștenii, lereștenii, valmărenii, nămăieștenii, cei din Valea Foi, bughenii și alții. În acele puține zile (3-4 zile) se puteau admira frumoasele costume naționale, fie femeiești fie bărbătești, chiar ca la o expoziție.

În a doua parte a anului 1943 și prima parte a anului 1944, pe locul fabricii de hârtie, au fost dispersate, de la fabrica de avioane I.A.R. Brașov, câteva secții (elice și alte componente) cu utilajele și specialiștii: ingineri, maiștri, muncitori, cărora scheienii le-au oferit locuințe prin închiriere. Printre cei sosiți au fost și frații Ghicomban, sportivi cicliști, dintre care Traian Chicomban concura la cursele naționale de ciclism la care devenise renumit. Acesta a făcut în oraș unele demonstrații de ciclism performant.

După război, unitatea industrială s-a reprofilat și producea piese necesare apiculturii, activității casnice, viticulturii etc. În anul 1948, unitatea se numește Întreprinderea Mecanică de Stat (I.M.S.) care producea aparatura necesară industriei textile, agriculturii, încercând să producă și motociclete. Între timp produce și piese de schimb auto, iar în 1955 se specializează în motoare de automobil, ca peste puțin timp

(1957) creează vestitul automobil I.M.S. (mașina de teren), strămoșul celebrului ARO (automobil românesc).

În anii 1855-1956, apare, în Editura Ferdinand Om din București, lucrarea lui C. D. Aricescu, *Istoria Câmpulungului - prima reședință a României*, în două volume. În primul volum, autorul a consacrat un capitol intitulat *Scheenii* în care alcătuiește un portret psihologic al locuitorilor din mahalaua Scheiului. Dar, ce scrie el acolo în acele pagini (74-78) „se sparie gândul“ (parafrazându-l pe Miron Costin); scheienii sunt nepoți ai unor triburi de iazici din neamul sarmaților, „sălbatici, despuiți, lăeți și pe deasupra hoți care făceau dese incursiuni în imperiul roman“. Mai spune Aricescu că moșii scheienilor trăiau ca „lupii și ca gușterii prin bălți și codri, vagabonzi, adăpostiți de relieful terenului Scheiului care, este băltoș de fel, într-o vale arătoasă, până deunăzi înconjurată de păduri. Elementul scheianului, ca al șarpelui și al broaștei, e lacul și crângul, în fizic, moral, lăcomia, răutatea și intriga“.

Această sinistru descriere a unei importante părți din societatea câmpulungeană, la prima citire, mi s-a părut șugubeață, dar imediat mi-am dat seama că autorul are, totuși, o problemă, mai ales că în lucrarea sa face un soi de „analiză socio-demografică numai a Scheiului, celelalte mahalale netrezindu-i niciun interes!

Dar se știe că în toate tratatele de istorie stă scris că iazicii și roxolani au trăit în antichitate și numai între secolele I și al III-lea d. Hr., după care au dispărut definitiv de pe scârna istoriei. Apoi percepțiile și influențele populației de pe teritoriul țării noastre, printr-o organizare proprie, solidă, viguroasă, de o curată și autentică descendență geto-daco-romană, au transformat și structurat lumea care începea a fi cunoscută și recunoscută prin fascinantul proces secular de cultură și civilizație, nașterea poporului român, în secolul al VI-lea se aud primele cuvinte în limba română rostite întâmplător de unul dintre oștenii generalului bizantin Comentiolus în lupta cu avarii năvălitori: „torna, torna, fratre“! Peste alte șase secole (sec. al XII-lea - al XIII-lea) apare și Câmpulungul, la început târg, mai apoi obține caracterul de așezare urbană de oraș și reședință voievodală prin „descălecat“.

Începând cu secolul al XIV-lea până în sec. al XVII-lea, în plin feudalism, apar la nord de Dunăre românii din sudul Dunării venind la frații lor din Țara Românească, din cauza prigonirii autorităților bulgare și de teama turcilor care transformaseră Bulgaria în pașalâc. Așezându-se pe pământ românesc, băștinașii au creat pentru românii noi veniți, toponimiile: Câmpulung-Schei, Scheiul de Sus, Scheiul de Jos, Dealul Scheienilor, Schiaua-Lăicai și multe altele purtătoare numelui de Schei, așa cum sate sau comune au nume de „ungureni“ pentru cele întemeiate de românii refugiați din Transilvania din cauza persecuțiilor religioase sau ale relațiilor feudale maghiare, căpătând toponimia de Albești-Ungureni, Măneciu-Ungureni, Berevoești-Ungureni etc. etc. Cu timpul, scheienii au devenit specialiști în cioplirea pietrei din carierele Albeștiului.

Profesorul englez Patrick J. Geary, în cartea sa *Merovingienii / Europa înainte de Carol cel Mare*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009, atrage atenția cercetătorilor că izvoarele clasice trebuie interpretate cu mare grijă, în lumina preocupărilor și tradițiilor etnografice clasice și văzute ținând cont de datele colectate de arheologi. Cercetătorii ar trebui să folosească cu mare atenție informația prețioasă oferită de acești autori.

Întorcându-mă la C. D. Aricescu, om politic, uneori poet, istoric, am ajuns la concluzia că suferea, totuși, de o obsesie pe care filosofii o numesc „prejudecată“! Filosoful român Ion Petrovici, în volumul *Fulgurații filosofice și literare*, spune „Dacă existat și există“ o realitate sufletească pe care spiritul critic o urmărește fără cruțare, cu gândul de a o distruge și înlătura din cuprinsul vieții noastre morale, unde dictează și cârmuiește adesea acțiunile omenești, mai puternică decât multe alte mobile naturale - este desigur prejudecata“. Dicționarul filosofic al lui Voltaire, spune că „Prejudecata este o opinie fără judecată. Întrucât orice judecată presupune un fundament obiectiv, prejudecata ar fi o opinie nefundată, sau cu un fundament contestabil care se găsește oricum în afară de criteriile adevărului valabil“. Iar Anatole France face reflecția: „Prejudecățile se desfac și se refac fără încetare cu veșnica mobilitate a norilor“! Blaise Pascal afirma că „oamenii se conduc mai mult de capriciu decât de rațiune“. La Rochefoucauldian ne trimite următoarea cugetare: „spiritul este totdeauna păcălit de inimă“. Motto-ul La Rochefoucauldian ne trimite la o dispută academică întâmplată pe la începutul secolului al IX-lea în care comitele Lyonului, Florus I-a acuzat pe episcopul Amalarius de Metz „de originalitate“, păcatul cardinal al activității intelectuale medievale. Adus în fața Sfântului Sinod, episcopul, destul de reținut a fost întrebant: „unde citise aceste lucruri“? Episcopul a răspuns că el nu a luat acele lucruri nici din Scriptură, nici din învățăturile lăsate de Sfinții Părinți și nici chiar de la eretici, ci că le citise în inima sa“. Părinții din completul de judecată al Sfântului Sinod au replicat „Iată cu adevărat esența erorii“! Episcopul a fost condamnat „pentru originalitate“! (Patrick J. Geary, op. cit. cit.). Să fi jucat Aricescu rolul episcopului Amalarius de Metz?

Pentru această „originalitate“, probabil și pentru altele, lucrarea privind *Istoria Câmpulungului-Muscel* a fost etichetată „ca lipsită de o garanție științifică“ (Ion Hurdubețiu și Flaminu Mârțu în *Câmpulungul-Muscel medieval*, în Studii și articole de istorie, vol. XI, 1968); „prima monografie istorică a fost meritorie pentru data când a fost scrisă, deși nu scutită de ipoteze fără acoperire“ (St. Cazimir în prefața la C. D. Aricescu, Ediția Restituo, Minerva, 1982); iar profesorul Ion Hurdubețiu în lucrarea *Originea scheienilor și răspândirea lor pe teritoriul carpato-dunărean* nici n-o pomenește, ceea ce denotă că lucrarea aricesciană nu este o „operă“ de referință!

Păcat!

S-ar putea ca C. D. Aricescu să fi fost de acord cu dictonul scriitorului grămătic Terentianus Murus (sec. al III-lea d.Hr.) care glăsuște: „Despre cartea mea nu-mi pasă ce se va spune; fiecare carte are o soartă a sa proprie, după aderența ei la gustul publicului.

*Treceau, desculți, prin țara basarabă,
Sfinți triști de fum, cu glezne de lumină.*

.....
*Io ctitorul, topit-am juvaere,
Să urce din inele mânăstire.
Sfinți pribegi cu umbra lor subțire
I-am fost poftit apoi la priveghere...
Ci ei, zâmbind și mirosind a ceară,
S-au așezat prin vechi iconostase.*

Radu GYR

THE SCHEI NEIGHBORHOOD AND ITS INHABITANTS FROM
CÂMPULUNG MUSCEL SEEN THROUGH THE KALEIDOSCOPE*Abstract*

The author presents through a short kaleidoscope the Schei neighborhood situated in the North of Câmpulung, the oldest settlement of Walachia, attested in 1300, as well as the inhabitants of this neighborhood.

The author expresses his disagreement versus the psychological portrait that C. D. Aricescu made in his work *Istoria Câmpulungului - prima reședință a României* to the inhabitants of those places.